

Valóban 1756. március 1-je az Országos Levéltár alapításának napja? ^[1]

Kérdőjelek az alapítás dátuma körül

„az Archivum Regni a mai Országos Levéltárral – bár hasonló az elnevezésük – egyszerűen nem azonosítható, hanem csupán magja ennek. [...] Az Archivum Regni a feudális rendi dualizmus értelmében vett ország, azaz a rendek levéltára volt, az 1874-ben létrejött Országos Levéltár pedig az egész államé: királyé és országé egyszerre. Körülbelül hasonló joggal tehát a királyi levéltár keletkezését is lehetne alapul venni. Éppen ezért, az Országos Levéltár fennállásának 200. évfordulójáról beszélni erőtetettnek vélem.”

Napjainkra már nyugvópontra jutott az a korábbi vita, ami dokumentálhatóan az ötvenes években foglalkoztatta a levéltáros társadalmat. A vita kiindulópontja az Országos Levéltár megalapításának a dátuma volt, amit lényegében 1956-ban döntöttek el. Ekkor ugyan főként a márciusi időpont állt a középpontban, de a korábbi időszakokban évtizedes, sőt évszázados eltérésekkel állapították meg a levéltár létrejöttét, és ez komoly nézeteltéréseket jelentett a szakmán belül.

Az országos levéltár alapításának különböző fázisai voltak. Az eredeti források alapján már a kortársak is az országos levéltár alapítási dátumaként több időpontot jelöltek meg. Ezek közül szinte mindegyik elfogadható, de valóban vitatható, hogy melyik évnek, illetve levéltár alapításnak volt nagyobb jelentősége.

Az Országos Levéltár alapítási dátumaként a levéltári iratok alapján egyrészt felmerült a Magyar Királyi Kúria mellett 1730-ban megszervezett kúriai levéltár, majd a *Csintó Imre* kinevezésétől számított 1756-os Archivum Regni, a „régim”-nek nevezett Országos Levéltár időpontja. Egyesek 1753-at tekintették a levéltár alapítási évnek, amikor Batthyány Lajos nádor országos mozgalmat indított a korábban elkallódott iratok felderítésére és összegyűjtésére, majd részletes felterjesztésben számolt be *Mária Teréziának* az 1723:XLV. tc. megszületése óta történt változásokról.

Mások szerint *Batthyány Lajos* nádor levéltárszervező tevékenységéhez köthető 1765-ös alapítás a helyes, amikor az addigi szűk szervezeti keret kibővítésével a levéltár intézményszerű jellegét kapott, és jelentős szervezeti változások történtek a levéltár életében. Egy másik felfogás pedig a modern polgári kori levéltár megteremtéséhez köti az Országos Levéltár létrejöttét, ami 1874, egyesek szerint 1875.

A levéltár történeti fejlődésében tulajdonképpen mindegyik dátumnak van/volt létjogosultsága. 1956-ban mégis a megalakulás időpontjával az 1756. évet vették alapul, amikor a nádor a levéltár első állandó alkalmazottját, Csintó Imrét vicearchiváriussá nevezte ki.

Leszögezhetjük, hogy a levéltár életében, történetében mindegyik dátum alapvető, és jelentős változást hozott. Ezek alapján önkéntelenül is több kérdés merülhet fel:

1. Melyik levéltár létrejöttét tekinthetjük az Országos Levéltár jogelődjének?
2. Az ötvenes évek második felében miért pont ezt az időpontot választották az országos levéltár megalakulása napjának?
3. Milyen okok készítették az akkori szakembereket, hogy az 1756-os dátum mellett kardoskodjanak, és ezt fogadják el alapítási dátumként?

Bécsi kapu tér, Kazinczy emlékkút, a Magyar Országos Levéltár épülete (1950-es évek)

Hess András tér, háttérben a Fortuna utca és a Magyar Országos Levéltár (1950-es évek)

Fortuna utca, háttérben a Magyar Országos Levéltár épülete (a Mátyas templom tornyából fotózva) (1957)

Forrás: [Fortepan](#) [2]

Az okokat vizsgálva több magyarázat lehetséges. Elképzelhető, hogy 1930-ban elfeledkeztek az 1730-as alapítás százéves megünnepléséről, ezért fontos volt, hogy találjanak egy olyan időpontot, amihez a levéltár alapítás köthető, még akkor is, ha több évtizeddel később jött létre a levéltár. E felfogást lehet fikciónak is tekinteni, de nehéz elvitatni azt, hogy 1956-ban kedvező alkalom kínálkozott egy bicentenáriumi megünneplésre, amit nyilvánvalóan nem szalasztottak el. A döntésben közrejátszott az is, hogy 1949-ben ünnepelték az osztrák levéltár kétszáz éves évfordulóját, s erre még élénken emlékeztek. Azért is dönthettek az 1756-os időpont elfogadása mellett, mert egy viszonylag bezárt szakmának a 200 éves múlt megünneplése jelentős kitérés pontot jelentett, amit, az azt követő nemzetközi konferencia és egy nagyszabású kiállítás megrendezése is bizonyított. Mindezen érvek alapján elmondhatjuk, hogy a kétszáz éves évforduló „kitalálásában” ez a fajta korabeli propagandaszempont is szerepet játszhatott. A propaganda szerepére Borsa Iván egyértelműen utalt, amikor így fogalmazott: „Az 1956. évben lesz az Országos Levéltár fennállásának 200. évfordulója, melyet levéltártudományi és levéltárpropaganda szempontból egyaránt kívánatosnak tartanék megünnepelni.”

Az 1956-ban eldöntött kérdés alapvetően azóta is bevett dátumnak tűnik a magyar levéltáros szakmában, amint azt a [2006. évi 250. évfordulós ünnepségek](#) ^[3] is tanúsítják.

Az alább közölt vélemények a fent említett dátumok körül mozognak, de nyilvánvalóan a vélemények megfogalmazásakor az évforduló búvköre győzedelmeskedett még azoknál is, akik kétségüket fejezték ki, hogy ez lenne a valódi alapítási dátum.

Borsa Iván, a Levéltárak Országos Központjának vezetője 1955 tavaszán levelet írt ([Lásd az 1. számú forrást!](#)) több vezető pozíciót betöltő szakembernek, melyben kérte, hogy tanulmányozzák a mellékletként küldött feljegyzést, a „Pro memoria” -t és írják meg véleményüket, hogy egyetértene-e azzal, hogy „az Országos Levéltár fennállásának kezdőpontját 1756. március 1-ben állapítsuk meg, s ennek megfelelően az Országos Levéltár fennállásának 200. évfordulóját

1956-ban ünnepelje". Kérte, aki a felvetett időponttal nem ért egyet, az közölje azt is, hogy „mely évet tekintené a Levéltár tényleges létrejöttének határvonául". A felkért szakemberek huszonöt nap gondolkodási időt kaptak ennek eldöntésére.

A Levéltárak Országos Központjának iratai között fellelt dokumentumban Borsa Iván megállapította, hogy „konkrét időponthoz kötni igen nehéz a Levéltár alapításának évét, minthogy alapítólevél, egyszeri jogérvényes és eredményes intézkedés nem biztosította megszervezését és működésének megindulását". Borsa leszögezte, hogy a „Levéltár létrejöttét első »függetlenített« dolgozójának: Csintó Imre vicesgerens ordinarii regni archivarii kinevezésének időpontjában: 1756. március 1-ben rögzíthetjük." Ezzel tulajdonképpen csak az 1756-os dátumra hivatkozik, fel sem merült más időpont, ami már előrevetítette a válaszolók egyetértését. Egy 1955. augusztus 1-jén keltezett levelében azonban elismerte, hogy „Jóllehet a mai ismert Országos Levéltár ebben a formájában csak 1875 óta működik, utalni szeretnék a történeti előzményekre, melyek szerint az országos fontosságú iratok egy kézben való őrzése még a középkorra vezethető vissza, amikor is ezeket az iratokat a nádor őrizte".

A megkérdett kollégák nagy többsége lényegében ugyanazt írja le, csak másként és más árnyalatban fogalmazza meg egyetértését, ami összefügg azzal, hogy önálló, esetleg politikai színezetű véleményre senki sem mert vállalkozni. Ez a fajta egységes politikai gondolkodásmód az egész szakmát jellemezte, és kevésbé tette lehetővé a szétartó elképzelések megfogalmazását.

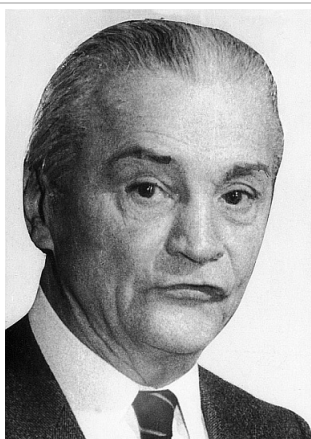
Lényegében minden válaszoló egyetértett azzal az alapdátummal, hogy az Országos Levéltárt 1756. március 1-jén hozták létre, csupán egy-két olyan megfogalmazás volt, amely kétségét fejezte ki, hogy ezt nem tekinthetjük egyértelműen az Országos Levéltár alapítási dátumának, mivel itt az Archivum Regni, tehát a rendek iratanyaga került levéltárba és nem a királyság, vagyis az állam iratanyagáról van szó. Ilyen alapon az évtizedekkel korábbi kancelláriai levéltár létrehozását is lehetett volna a megalapítás dátumának tekinteni. Az erre való hivatkozás azonban csak egyetlen véleményben fordul elő.

A levéltárügy vezető dolgozóinak nagy hányada csak a formális szervezési kérdésekre helyezte a hangsúlyt, vagyis arra, hogy méltó módon kell megünnepelni a levéltár megalakulásának 200. évfordulóját, és ebből a szempontból teljesen mindegy volt, hogy a valóságnak megfelelt-e ez a dátum, hogy valóban az országos levéltár jött-e létre.

Néhányan viszont vállalták azt a többé-kevésbé bátornak számító véleményt, hogy kétségeiket fejezzék ki az évforduló kapcsán. Borsa Ivánt is ide sorolhatjuk, bár ő, mint a levéltárügy egyik legfőbb vezetője, bizonyos kérdésekben autonómabb módon nyilvánulhatott meg.

Ember Győző

Wellmann Imre

Meglehetősen dodonai megfogalmazást alkalmazott **Ember Győző**, az Országos Levéltár főigazgatója, aki ugyan a polgári kori Magyarország 1875-ös létrejöttét tekintette a polgári kori Magyarország központi levéltárának, véleménye szerint azonban „ez a körülmény nem mond ellene annak, hogy az Archivum Regni-t az Országos Levéltár elődjének tartsuk, s ezen az alapon Magyarország központi levéltáráról, mint 1756. márc. 1-e óta megszakítás nélkül működő levéltári szervről beszéljünk".

Wellmann Imre, a Fővárosi Levéltár vezetője lényegében megkerülte a kérdésre a választ, s egyértelműen elvetette a 200 éves évfordulót. Így fogalmazott: „Az Archivum Regni alapításának körülményeire vonatkozólag önálló kutatást folytatni nem volt módomban; közelebből a Csintó kinevezésére és utasítására vonatkozó iratokat sem ismerem. Így a kérdéssel kapcsolatban nyilván inkább várható érdemi hozzászólás azoktól, akik erre vonatkozólag önálló vizsgálódásokat folytattak, így elsősorban - minthogy Miskolczy Gyulától véleményem nem kérhető - az eddig többnyire alapul vett 1765-i dátumot képviselő Eckhart Ferencről és Czobor Alfrédéről." Wellmann hangsúlyozta, hogy „az Archivum Regni a mai Országos Levéltárral - bár hasonló az elnevezésük - egyszerűen nem azonosítható, hanem csupán magja ennek". Egyrészt gyűjtőköre, anyaga sokkal korlátozottabb volt, de jellege és a súlya is eltért az országos levéltárétól. Feudális rendi értelemben a rendek levéltára volt, az 1874-ben létrejött Országos Levéltár pedig az egész államé: 1874-ben épült fel a levéltár - ezt írja - nem pedig 1875-ben. Ő az egyedüli, aki kimondja, hogy „az Országos Levéltár fennállásának 200. évfordulójáról beszélni erőltetettnek vélem". **(Lásd a 2. számú forrást!)**

Bakács István felfogása szerint a valódi levéltár csak 1867 után jött létre, mivel az Országos Levéltár mai formájában az 1870-es években alakult ki, s megalakulását Pauler Gyulának 1874. október 14-én országos levéltárnokká való kinevezése, valamint 1874. október 24-én letett hivatali esküjének időpontja jelentette. Ennek azonban ellentmond az a tény, hogy a különböző kormányhatóságok iratainak összegyűjtését már 1868-ban elrendelték, sőt a magyar és erdélyi kancellária levéltárait már 1872-ben Bécsből Budára szállították. **(Lásd a 3. számú forrást!)**

Bottló Béla, az Országos Levéltár tudományos munkatársa úgyszintén nem fogadta el az 1756-os alakulási időpontot. A feudális kori osztályon ő rendezte a Regnicolaris Levéltár anyagát, így áttekintése volt, és közelebből is ismerte a levéltár alapításokkal kapcsolatos levéltári dokumentumokat. 1955. május 13-ai pro domo feljegyzésében hivatkozott Czobor Alfréd, Eckhart Ferenc és Jakab Elek megjelent munkáira, s ezek alapján érvelt az időpont mellett vagy ellene. **(Lásd a 4. számú forrást!)**

A válaszokban tehát a korabeli viszonyok hű tükröződését láthatjuk. A Levéltárak Országos Központjának vezetése már előre eldöntött, egységes, kissé erősebb megfogalmazásban „önkéntes" dátumot fogadtatott el, függetlenül attól, hogy szakemberek véleményét is kikérték az ügyben. Feltételezhető, hogy politikai döntés született, amelynél a 200. évforduló megünnepelése volt az elvárás. A mai értelemben vett levéltár története 1874-gyel kezdődik, és a 18. századi összes levéltár alapítási elképzelés vagy tény egy sokkal partikulárisabb részterületre vonatkozó levéltár vagy irattár alapítását jelenthette. Ettől még ezek a levéltárak tekinthetők a Magyar Országos Levéltár jogelődjének.

Források

1.

Borsa Iván, a Levéltárak Országos Központja vezetőjének felhívása az Országos Levéltár 200. évfordulójának megünnepelésére

1955. április 20.

Sashegyi Oszkár
Bekény István
Bakács István
Varga Endre
Ila Bálint
B. Lőrincz Zsuzsa
Baraczkai István
Nagymihály Lajos
Szigetvári István
Wellmann Imre
Vigh Károly
Oltvai Ferenc elvtársnak, ill. elvtársnőnek
Érsok Károlyné

Kedves Elvtárs! (Elvtársnő!)

Kétszáz évvel ezelőtt nagy jelentőségű szervezőmunka folyt az Országos Levéltár, az Archivum Regni alapjainak lerakása érdekében. Az 1750-es éveket tekinthetjük a régi Országos Levéltár kialakulásának éveiként. Konkrét időponthoz kötni igen nehéz a Levéltár alapításának évét, minthogy alapítólevél, egyszeri jogérvényes és eredményes intézkedés nem biztosította megszervezését és működésének megindulását. Ha megvizsgáljuk az Országos Levéltár létrejöttének körülményeit, amit a csatolt feljegyzés összefoglalóan ismertet, úgy gondolom, a Levéltár létrejöttét első „függetlenített” dolgozójának: Csintó Imre vicesgerens ordinarii regni archivarii kinevezésének időpontjának: 1756. március 1-ben rögzíthetjük.

Kérem Elvtársat (Elvtársnőt), hogy a mellékelt feljegyzést tanulmányozza át és közölje, egyetért-e azzal az állásponttal, hogy az Országos Levéltár fennállásának kezdőpontját 1756. március 1-ben állapítsuk meg, s ennek megfelelően, az Országos Levéltár fennállásának 200. évfordulóját 1956-ban ünnepelje.

Ha egyetért, úgy kérem, közölje azt is, hogy az [olvashatlan kézírás] lehetőségek figyelembevételével milyen módon látna legmegfelelőbbben az évforduló megünneplését? (Emlékkönyv, kiállítás, ünnepi ülés stb.)

Ha a felvetett időponttal nem ért egyet, úgy kérem, közölje, hogy mely évet tekintené a Levéltár tényleges létrejöttének határkövéül.

Kérem, hogy a fenti kérdésekre válaszát május hó 5-ig hozzám juttassa el.

Budapest, 1955. április 20.

[Borsa szignó]

***

Pro memoria

Az országos fontosságú iratokat, az ország iratait, tehát nem az uralkodó és hivatalainak az iratait már a középkorban is a nádor őrizte. Ennek egyik nyoma az, hogy az 1222-ben 7 példányban kiállított Aranybulla egyik példányát a mindenkor nádor őrizte. Ez a középkorban kialakult szokás fokozottabb értelmet és jelentőséget kapott a Habsburgok uralkodása alatt. Nádasdy Tamás nádorsága idejéből (1554-1562) ismert adat, hogy Sárvárott őrzött családi levéltárában elkülönítve őrizték az országos jelentőségű iratokat a nádor keze írásával írt „Privilegia Regni Hungariae” felirattal ellátott capsá -kban.

Nádasdy Tamás halála után 46 évig nem volt az országnak nádora. Az 1608-ban megválasztott Illésházy István nádor óta már megszakítás nélkül vannak meg az egyes nádorok elhalálása után özvegyek, ill. örököseik által átadott és az új nádor által átvett országos iratok átvételi-átadási elismervényei és jegyzékei. Ezt az ősi szokást, hogy ti. a nádor halála után az örökösök az ország iratait az új nádornak átadni kötelesek, az 1613. évi XXXIII. tc. foglalja törvénybe. Az iratok átadásának és a néhai nádor utódai mentesítése kimondásának a tényét a nádorválasztó országgyűlések törvénybe foglalták (1618. évi LXXV., 1622. LXXVI., 1625. XLVII. stb. törvények).

Az 1681. évi XXXVIII. tc. arra kötelezi a fiskust, hogy a birtokelkobzások által kamarai igazgatás alá került birtokokra vonatkozó iratok tulajdonosainak visszaadassanak, és amennyiben az iratok között országos kiváltságlevelek volnának, azokat a nádornak kell megőrzés végett átadni.

Az ország iratai megőrzésének megvoltak tehát a jogi, jogszokáson alapuló, majd törvényekkel megerősített feltételei.

Az a gondolat, hogy az ország iratainak állandó őrzőhelyet, Archivum Regni -t kell szervezni, már 1701-ben felmerült.

Az Archivum Regni megszervezésének törvényen alapuló lehetőségét és kötelező voltát a III. Károly alatt az ország új berendezésének szabályozásával kapcsolatban alkotott 1723. évi XLV. tc. biztosította. A törvények kimondja:

1. Pozsonyban a Domus Regnicolaris-ban Általános Országos Levéltárat, Universale Archivum Regni-t kell felállítani, amelynek feladata az ország közállapotait érintő iratoknak az őrzése.
2. Az ország rendes bírái előtt keletkezett iratoknak hiteles másolatban való őrzése.
3. Magánosok letételeinek őrzése.
4. Az említett 1681. évi XXXVIII. tc.-ban már a kamarai levéltár őrzetéből kiadni rendelt országos iratok átvétele és őrzése.
5. Erdélyből a magyarországi vonatkozású hasonló jellegű és ezután kiadandó iratok átvétele és őrzése.

Az országgyűlés által hozott ennek a törvényeknek semmi gyakorlati következménye nem volt. A rendek ezért az 1728/29-i országgyűlésen az Archivum Regni megszervezésének elmaradását újra sérelmeik közé iktatták. Ennek hatása alatt alkotta meg az országgyűlés az 1729. évi XIII. tc.-t, amely röviden csak annyit mond, hogy „mivel az 1723. évi XLV. tc. mind ez ideig foganatosítatlan maradt, az uralkodó kegyesen elhatározta, hogy a törvényeket az országgyűlés befejezése után végre kell hajtani.” Az 1741. évi országgyűlésen is különös súllyal sürgették a rendek az 1723. évi XLV. tc. végrehajtását. De sem a törvényeknek, sem a sürgetéseknek gyakorlati következménye nem lett.

Az egyes nádorok özvegyei átadták ugyan az újonnan megválasztott nádornak családi levéltárakból a saját főúri kancelláriájukban saját tisztviselőik által készített és a vegyes - országgyűlési és családi megbízottakból álló - bizottság által sokszor súlyos viták árán szétválasztott iratokat. Ezeknek az iratoknak a mennyisége azonban az 1751-ben megválasztott új nádor, Batthyány Lajos alatt is nagyon csekély volt.

Batthyány Lajos hivatalba lépése után megtekintette az őrizetére bízott országos iratokat, és saját családi hagyományainak, az ebben a korban feltűnő történeti érzéknek és a külföldi példának, nem utolsósorban az 1749-ben megszervezett bécsi Haus-, Hof- und Staatsarchiv-nak hatása alatt fogalmazza meg 1753. okt. 10-én kelt felterjesztését az uralkodóhoz, melyben megdöbbenését fejezi ki az Archivum Regni állapota fölött. Így ír: „Többek között mind az Országos, mind a Nádori levéltárát átvizsgáltam. Az előbbi olyan állapotban találtam, hogy még a levéltár nevet sem érdemli meg, az utóbbiban csak néhány újabb nádor iratait találtam, a régiek közül szinte semmit, az ország iratai közül pedig csak néhány említésre méltó régi iratot.” Felterjesztésében bejelenti, hogy a főuraktól, a tisztséget viselő személyektől, az egyháziaktól, vármegyéktől, városoktól, hiteleshelyektől saját hatáskörében kéri az Archivum Regni-be tartozó anyagot és kéri az uralkodót, hogy a királyi joghatóság alá tartozó dicasteriumokat, így elsősorban a kamarai levéltárát utasítsa, hogy válassza ki az általa őrzött anyagból az Archivum Regni részére az anyagot: Erdélyből is kéri a hasonló jellegű iratok megküldését.

Batthyány Lajos e lépésével határozta el, hogy érvényt szerez az Archivum Regni megszervezésére alkotott több országgyűlési törvénynek. Mária Terézia 1754. júl. 29-én válaszolt Batthyánynak. Értesíti, hogy utasította a kamarát, az Archivum Regni részére válassza ki az anyagot. Mária Terézia rendeletének gyakorlati következménye sohasem lett. A kamarai levéltárban őrzött országos vonatkozású iratok csak akkor kerültek be, amikor a polgári korszakban az Országos Levéltár vette át az egész kamarai levéltár anyagát.

Batthyány Lajos személyesen irányította az Archivum Regni megszervezését. Összeíratta a közjogi tisztségeket betöltött főurakat, továbbá az olyan kisebb tisztségeket (ítélőmesterek) viselő személyeket, akiknek birtokában országos fontosságú iratok maradhattak. Megállapította, hogy az idők folyamán az örökösödések következtében kiknek a kezénél lehetnek ezeknek a családi levéltárai. Úgy ezeket, mint a püspököket, káptalanokat, konventeket, vármegyéket, városokat 1753-ban körlevelekkel kereste fel, kérve, hogy az őrizetükben lévő levéltárakból kerestették ki az országos vonatkozású iratokat és küldjék be a megszervezés alatt álló Archivum Regni számára. Pozsonyból való távolléte idején a szervezési munkának irányítását Barinay László helytartótanácsi irodai igazgató végezte. Magát a levéltári munkát azonban, attól kezdve, hogy a nádor körlevelének hatása alatt elkezdték a levéltári anyagot az Archivum Regni számára beküldeni, Csintó Imre helytartótanácsi kancellista végezte. E munka kezdetben nem volt nagy, az anyag gyarapodása, az Archivum Regni-be való mind nagyobb mértékű beküldése, ennek az anyagnak átvétele, őrzése és rendezése azonban szükségessé tette azt, hogy e célra hivatalosan bízzanak meg valakit, míg az ordinarius regni archivarius kinevezése szükségessé nem válik. A nádor e munkára 1756. évi márc. 1-i hatállyal Csintó Imrét nevezte ki vicesgerenssé, és elkészíttette számára a levéltári munkájára vonatkozó instrukciót. Az Archivum Regni forma szerinti szervezett működése tehát 1756. márc. 1-vel kezdődik.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-I-18-a-86.402-31-1-1955.

2.

Wellmann Imre válasza Borsa Ivánnak

1955. május 5.

Hiv. sz.: 86402-31-1/1955. LOK

Borsa Iván elvtársnak

a LOK vezetője

Budapest

I., Úri u. 54-56.

Az Archivum Regni alapításának körülményeire vonatkozólag önálló kutatást folytatni nem volt módomban; közelebről a Csintó kinevezésére és utasítására vonatkozó iratokat sem ismerem. Így a kérdéssel kapcsolatban nyilván inkább várható érdemi hozzászólás azoktól, akik erre vonatkozólag önálló vizsgálódásokat folytattak, így elsősorban - minthogy Miskolczi Gyulától véleményem nem kérhető - az eddig többnyire alapul vett 1765-i dátumot képviselő Eckhart Ferenctől és Czobor Alfrédől.

A közölt alapján, ha Csintó ilyen irányú rendszeres hivatalos tevékenysége kimutatható, az Archivum Regni működésének kezdő időpontjául 1756. március 1-ét felvenni mindenestre elfogadhatónak látszik. Hangsúlyozni kell azonban, hogy az Archivum Regni a mai Országos Levéltárral - bár hasonló az elnevezésük - egyszerűen nem azonosítható, hanem csupán magja ennek. Nem azért, mert gyűjtőköre, anyaga sokkal korlátozottabb volt, hanem mert a kettőnek más a jellege. Az Archivum Regni a feudális rendi dualizmus értelmében vett ország, azaz a rendek levéltára volt, az 1874-ben létrejött Országos Levéltár pedig az egész államé: királyé és országé egyszerre. Körülbelül hasonló joggal tehát a királyi levéltár keletkezését is lehetne alapul venni. Éppen ezért, az Országos Levéltár fennállásának 200. évfordulójáról beszélni erőltetettnek vélem.

Kell azonban és lehet is az Archivum Regni alapításának két évszázados évfordulójáról beszélni, még pedig - ha az említettek a fenti értelemben megállnak - 1956-ban. Ennek az évfordulónak a legmegfelelőbb megünneplése véleményem szerint a Levéltári Közlemények ünnepi füzetében a feljegyzésben közölt eredményeket részletesen feldolgozó tanulmány, továbbá kiállítás útján történhetnék.

Budapest, 1955. május 5.

(Wellmann Imre)

levéltárvezető

Az irat jelzete: MNL OL XIX-I-18-a-86.402-1955.

3.

Bakács István válasza

1955. május 6.

Levéltárak Országos Központja

Budapest

A 86402-31-1/1955. LOK sz. leiratra véleményemet a következőkben összegzem:

Nem állt módomban a csatolt Pro memoria adatait vizsgálni, s így Csintó Imre kinevezésének - mint első országos levéltárnoknak - időpontját 1756. március 1-ben rögzítettnek elfogadom.

Nem tartom vitásnak azt sem, hogy egy hivatalszervezet működése akkor veszi kezdetét, amikor a szervezet vezetőjét, ill. dolgozóit kinevezik. A különböző XVII-XVIII. századi törvények csak kitűzték a célt, az Országos Levéltár felállítását, a gyakorlatban e rendelkezések a megfelelő hivatalszervezet kialakítása nélkül nem valósulhattak meg, amire a legjobb példa Eszterházy Miklós és Pál nádorok hivatalos iratainak a családi levéltárban való fennmaradása. Az Országos Levéltár mai formájában az 1870-es években alakult ki, s a megalakulását Pauler Gyulának 1874. október 14-én országos levéltárnokká való kinevezetése jelentette, holott a különböző kormányhatóságok iratainak összegyűjtését már 1868-ban elrendelték, sőt a magyar és erdélyi kancellária levéltárait már 1872-ben szállították le Bécsből Budára. Így tehát az 1956. év mint jubileumi év elfogadható.

Mindenképpen kívánatosnak tartom azonban, hogy ez a kétszáz éves évforduló szélesebb alapokon ünnepeltessék meg, vagyis a magyar dolgozók széles rétegeihez szóljon. Kiállítás rendezése lenne tehát igen célszerű, mégpedig nem házi kiállítás formájában, hanem lehetőleg a Magyar Nemzeti Múzeum épületében. Ez, valamint egy emlékkönyv a magyar levéltárügy egész történetét ismertesse. Ünnepi ülés csak befelé volna célravezető (levéltárvezetői konferencia keretében), viszont az alkalmat fel kell használnunk arra, hogy a levéltárak jelentőségét, feladatát, munkáját a lehető legszélesebb körben ismertessük és tudatosítsuk.

Budapest, 1955. május 6.

(Bakács István)

Az irat jelzete: MNL OL XIX-I-18-a-86.402-1955.

4.

Bottló Béla válasza

1955. május 13.

Pro domo

Dr. Czobor Alfréd: Orsz[ágos] Levéltár felállításának terve 1701-ben és az ország iratainak korábbi megőrzése cikkében (Levéltári Közlemények, 3. évf., 10925 1-41. lap, a 41. lapon azt írja: Az ő (Batthyány Lajos) tevékenységének és buzgalmának volt köszönhető, hogy az 1723-i törvény testet öltött. 1753. évi felterjesztése és az ezt nyomon követő folytatódó intézkedések 1765-ben az egységes Országos Levéltár tényleges felállítására vezettek. A jegyzetben Fr. Eckhart: Das erste Staatliche Archiv Ungarn. (Ungarische Rundschau, 1915. évf., 528-534. l. és Jakab Elek: A Levéltárakról... Bp. 1877. című munkájának 76. s. köv. lapokra utal.

Eckhart idézett cikkében az 1765. esztendő nem fordul elő, az első állami levéltárként a kamarai levéltár megszervezésével foglalkozik. A kamarai levéltár nem országos levéltár volt, hanem egy királyi dicasterium mellett szervezett levéltár. Történelmileg nézve a dolgot, nem mondhatjuk első állami levéltárnak, mert a Magyar Királyi Curia mellett 1730-ban megszervezték a levéltárat.

Jakab Elek idézett munkájának 83. lapján ezt írja: A nádor által a maga hatáskörében tett intézkedések, az ország karainak és rendjeinek 1764.[-ben] alkotott, de királyné által a m. kir. udvari cancellária némely kifogásai következtében el nem fogadott törvény javallata, ez okból az 1765. országgyűlésre a már tényleg létező országos levéltári iratokról beadott nádori iratjegyzék, egy szintén a nádor által készített „Emlékirat” s végre azon évben a királyné által némely kikötésekkel helyben hagyott, a derék nádornak egy magyarországi közlevéltár felállítása körüli halhatatlan érdemeit örökítő törvénycikk - világosan kitünteti, hogy a magyar országos közlevéltár megalakítását 1765-re kell tennünk, s megalapítójául gróf Batthyány Lajos nádort tartanunk.

[kézírással]

Bottló [19]55. V. 13.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-I-18-a-86.402-1956.

Címkék:

[Országos Levéltár](#) ^[4]

[Magyar Országos Levéltár](#) ^[5]

[Ember Győző](#) ^[6]

[Levéltár](#) ^[7]

[Levéltárak Országos Központja](#) ^[8]

[levéltáros](#) ^[9]

[Magyar Királyi Kúria](#) ^[10]

[Archivum Regni](#) ^[11]

[1950-es évek](#) ^[12]

Kiadás: 13. évfolyam (2013) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/valoban_1756_marcius_1je_az_orzagos_leveltar_alapitananak_napja.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/valoban_1756_marcius_1je_az_orzagos_leveltar_alapitananak_napja.html

[2] <http://www.fortepan.hu/>

[3] http://mnl.gov.hu/kozadat/tevekenyseg_mukodes/intezmenytortenet/250_evfordulo.html

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/orzagos-leveltar>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-orzagos-leveltar>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ember-gyozo>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/leveltar>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/leveltarak-orzagos-kozpontja>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/leveltaros>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-kiralyi-kuria>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/archivum-regni>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1950-es-evek>